

El retorn dels puritans

Amèrica tornarà cada cop més als valors –i als defectes?– dels seus fundadors, segons l'ex-director de la Biblioteca del Congrés dels EUA, Daniel Boorstin.

Tothom sap que els fundadors de Nova-Anglaterra van venir a Amèrica per raons de consciència. Tenien per objectiu de “purificar” les institucions del Vell Món i fundar una “ciutat sobre el turó”, espiritualment pura. Però des del principi del segle XIX, l'estereotip europeu descriu Amèrica com un país de materialistes grollers. La paraula d'origen americà *businessman*, en la seva accepció comercial moderna, va aparèixer devers el 1830. En l'obra més influent que s'ha publicat sobre el nostre país (*De la democràcia a Amèrica*), Alexis de Tocqueville observava que “trobem l'amor per la riquesa, com a motor principal o secundari, en tot allò que fan els americans. Això atorga a totes les passions un cert aire de família”. Els viatgers, de Dickens a Frances Trollope, han contribuït a dibuixar el retrat de l'americà inculte. Un retrat que, evidentment, nosaltres americans hem reforçat, particularment amb la frase de Coolidge, segons la qual “el gran negoci dels americans són els negocis”.

Aquest clixé reduccionista europeu no facilita la tasca de qui vol comprendre les raons d'alguns dels problemes nacionals més preocupants de l'Amèrica de final del segle XX. Contràriament a les idees pre-concebudes, aquests problemes no neixen del materialisme americà, ni de qüestions de rendibilitat o de déficit nacional. Tal com deia en 1953 el jutge del Tribunal Suprem, Louis Brandeis, fent prova d'una certa presciència: “La majoria dels americans porten dins una mena de brasa d'idealisme, que es pot encendre, si l'atiem. A vegades convé una vareta màgica per a trobar-la; però un cop l'hem trobada, cosa que passa molt sovint, i aconseguim que aquells qui la duen dins la descobreixin, els resultats són sovint extraordinaris”.

Actualment, ens veiem prou com s'atien aquestes brases de l'idealisme, en un renaixement sorprenent de la consciència puritana de la Nova Anglaterra. Als Estats Units, molts dels

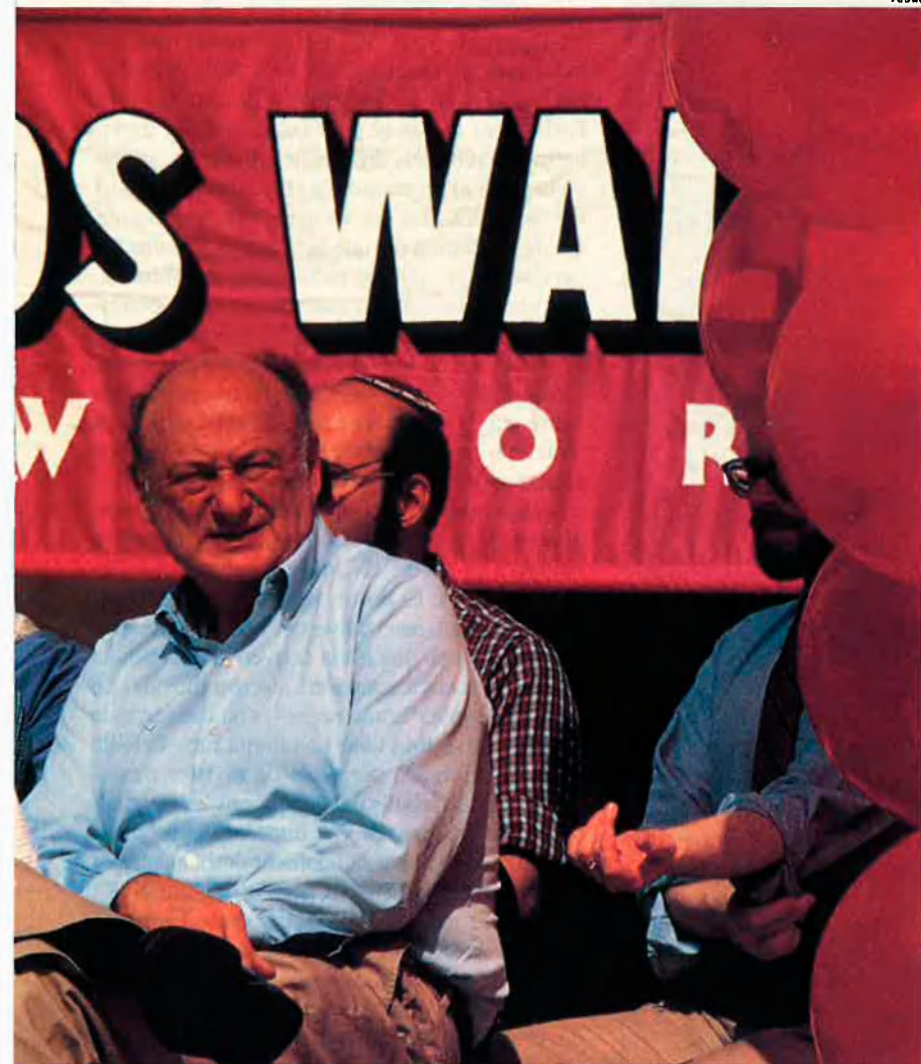
nostres debats nacionals són totalment ideats. Som un poble obsedit per les injustícies passades i per la por de les injustícies futures. Contra aquests mals, tenim tendència a buscar panaces legislatives.

Els entesos ens diuen que la sòlida consciència dels primers habitants de Nova Anglaterra no els va impedir pas d'actuar com van voler. Només els va impedir d'obtenir-ne plaer. Aquesta consciència proverbial, tal com indica el diccionari, és “la facultat inscrita en nosaltres mateixos que decideix sobre la qualitat moral dels pensaments, de les paraules i dels actes”. L'arrel llatina de la paraula (*con*, “amb, en comú”, i *scientia*, “saber, coneixement”) ens diu que es tracta d'un sentiment del deure compartit amb altri. La consciència definida així és la manera que té cada individu d'interioritzar la noció del bé i del mal, pròpia del seu grup social.

Els puritans de Nova Anglaterra van fer dels “casos de consciència” un autèntic gènere literari, que discutia qüestions morals superficials o fonamentals. Així, Solomon Stoddard (1643-1729), que fou un destacat pastor congregacionista i el primer bibliotecari de la Universitat de Harvard, va proposar les seves respostes a alguns casos de consciència que afecten el nostre país. A la pregunta: “És lícit que els homes duiguin els cabells llargs?”, respon amb convicció tot condemnant aquesta pràctica que considera “una gran molèstia i una enorme càrrega... És la prova d'un caràcter efeminat i l'origen de moltes despeses”. I quan es planteja la pregunta més greu: “Hem obrat malament amb els indis comprant-los les terres a baix preu?”, respon negativament i amb una autoritat gairebé bíblica, explicant que “Déu ha donat la terra als homes perquè la sotmetin... Els indis gairebé només la utilitzaven per a caçar (...) i si hagués continuat en llur mans, hauria tingut poc valor”. Els escrits prolífics d'aquests pastors que interpretaven la consciència divina eren anomenats de vegades “l'art de discutir amb Déu”.

En el decurs dels segles següents la instauració de la democràcia liberal i de la regla de la

majoria, el desenvolupament de l'educació i de la premsa de gran difusió van crear un nou àrbitre de la consciència —una nova veu de Déu: *vox populi, vox Dei*—. Als Estats Units, la consciència divina ha deixat pas, ja fa molt, a la consciència pública, cada cop més present en les nostres vides.

Actualment als Estats Units, els periodistes i els polítics se senten aclaparats per problemes de consciència. Com concebre lleis, crear comitès de vigilància o suscitar una profunda indignació en l'opinió per tal de reparar antics errors que pesen en la nostra consciència cívica? En el moment d'escriure aquestes línies, els temes de primera plana del *Washington Post* eren els següents: proposta de compromís per a autoritzar l'ingrés dels homosexuals a l'exèrcit; una jove negra rep un premi de poesia; primer advocat negre nomenat fiscal de districte; una recomanació d'un grup de treball que anima les universitats a oferir més suport tècnic i beques a les atletes femenines; i "el programa de sanitat pública amenaçat per la cobertura de l'avortament". El mateix dia el *New York Times* destacava els temes següents: un sondatge revela

que els negres donen suport al batlle Dinkins, contràriament als blancs, i que els hispans estan dividits; que l'elecció recent dels membres dels consells d'establiments escolars ha demostrat que la gent se sentia "profundament irritada" per les classes d'educació sexual i pel multiculturalisme; el pagament de 400.000 dòlars d'indemnització a un professor d'universitat, director d'una llicenciatura d'estudis negres per haver estat degradat càrrec després d'unes declaracions antisemites (satisfet del resultat, el professor el qualifica de victòria del "poble africà"); un article il·lustrat sobre les dificultats que es presenten "quan alumnes minusvàlids entren en classes normals". Els casos de consciència que somouen el debat públic americà no mostren cap senyal d'apaivagament. I són problemes que no tenen res d'imaginari. Ben al contrari, estan profundament arrelats en les injustícies passades: els negres condemnats a l'esclavitud; els homosexuals menystinguts i castigats; les dones privades de possibilitats de desenvolupament personal; els indis americans foragitats de llurs terres; els minusvàlids exclosos del món laboral. Els americans de l'època actual explorem i explotem les terres verges de la consciència, seguint l'exemple d'aquells americans que, al segle XIX, van explorar i explotar els recursos geogràfics del nostre vast continent.

El melodrama de la consciència. Els americans s'han convertit en els campions de les víctimes d'injustícies històriques flagrants, com ara minusvàlids mentals o físics: unes lleis recents no sols imposen un accés més fàcil als edificis públics i als autobusos, i la modificació de les voreres, ans obliguen també a crear alguns llocs de treball per a ells. Els campions dels drets dels infants han alertat l'opinió pública sobre els casos dels nens maltractats i fins i tot han creat precedents jurídics per animar els nens a iniciar processos legals contra els pares. Els judicis per abusos sexuals molt antics, reals o imaginaris, apelen de tant en tant a testimonis de dubtosa fiabilitat. Però, és indubtable que l'avortament continua essent el tema de política interior més amarg. Divideix profundament l'opinió pública i amenaça de donar a la religió un nou i inquietant paper dins la vida política. Els ciutadans que tenen problemes de consciència també consideren que l'avortament és una violació dels "drets" del nen que ha de néixer. Altres americans, indignats pels atacs a la puresa del medi, es mobilitzen en defensa dels drets de totes les espècies animals per evitar-ne l'extinció. La supervivència de l'òliba tacada i del llop s'han convertit, així, en interessos polítics de primer ordre. I alguns articles de diaris jurídics més influents parlen fins i tot dels "drets" del arbres.

Qui pot dir quins seran els pròxims casos de consciència que sollevaran les passions de l'opi-

ENQUESTA

1. Què l'atrau del futur? 2. Què li fa por del futur?

Sebastià Serra (profesor UIB, regidor PSM de l'Ajuntament de Palma):

1. La possibilitat que tots els homes i dones del món puguin decidir lliurement el seu futur.
2. Que la passivitat i la uniformització cultural, política i econòmica s'imposi a tot el món.

Josep-Vicent Marquès (sociòleg):

1. La idea de sobreviure'l.
2. Tot ell em fa por.

Carles-Jordi Guardiola (editor):

1. La capacitat de descoberta, des del passat encara desconegut fins al futur més innovador.
2. Força coses: el racisme, el feixisme, la violència, els odis. La incapacitat dels governs de millorar les condicions de vida de tota la població. El malbaratament dels recursos naturals.

Josep-Lluís López Bulla (secretari general de la Comissió Obrera Nacional de Catalunya):

1. Del futur m'atrau l'esforç intel·lectual que, necessàriament, ha de posar en marxa el sindicalisme confederal per a ser un subjecte que sigui, realment, expressió del món contemporani.
2. Em fa por la hipotètica pèrdua de naturalesa del dret.

És a dir, que la relació entre poder i tecnologia es saldi contra el dret.

Josep Piera (escriptor):

1. No imagine el futur, ja que present més decadència que il·lusió en pensar en aquest concepte. No obstant, desitjaria trobar allò impossible, que fóra possible allò impossible.
2. M'inquieta tot, ja que és inaprehensible. Sobretot tem la incertesa i l'hecatombe final. No obstant, aquesta és la

meua por segons jo conceptue el futur, perquè el futur és una fantasia montada per la pròpia persona.

Joan Martínez Alier (especialista en economia ecològica):

1. Que la consciència ecològica que creix, unida als vells ideals de llibertat, igualtat, respecte per la diversitat, unida també al triomf del feminisme (que ens ha ensenyat que les diferències no impliquen desigualtats), permetin viure a la humanitat d'una manera feliç, amb noves tecnologies (energia solar i altres) respectuoses amb les altres espècies i amb les generacions futures d'humans. L'ecologisme és l'humanisme dels nostres temps, els humans som part de la natura. El triomf d'aquestes idees és el que més m'atrau del futur.
2. La combinació d'arrogància tecnològica (que ja ha fet tant de mal, amb la tecnologia nuclear civil i militar), la mentalitat de domini sobre la naturalesa, el predomini de l'economia crematística sobre les necessitats viables de les persones i sobre l'espai per a les altres espècies. Sóc partidari de la racionalitat, de la ciència i del coneixement, però menyspreo i em fa por una política basada en l'aliança d'enginyers acrítics i d'economistes metafísicament entusiastes del creixement econòmic. Em fan por els estats dominats per aquest personal. Cal una discussió democràtica sobre ecologia i tecnologies, però ni els estats ni les grans empreses permeten aquesta discussió.

nió americana? Ben cert que l'adopció de la Civil Rights Act del 1964 (lleï sobre els drets cívics, que també abasta l'abolició de la discriminació racial en les eleccions, en el treball i en l'habitatge) marca el punt culminant del moviment en favor dels drets cívics. Però subestimava la força i l'impacte de la consciència puritana del segle XX. La llei va demostrar que només era un símptoma del que acabaria essent una hipersensibilitat gairebé patològica. Recentment, aquesta protecció s'ha estès a uns drets confusos, perillosament imprecisos i difícils de definir –com ara el dret de dones (i homes) a no ser “molestats sexualment”–. Qui hauria pogut preveure que la cultura del Nou Món, la dels èxits materials més espectaculars, ens havia d'oferir aquest melodrama de la consciència sensible?

Aquest nou moralisme americà, aquest ressorgiment de la consciència, ha afectat la nostra cultura i el nostre sistema de valors intel·lectuals i estètics. El nostre vocabulari ha estat revisat i ampliat, sens dubte per donar satisfacció a tots els grups que s'han convertit en la nineta de la nostra nova consciència sensibilitzada. La paraula *nigger*, “home negre”, s'ha convertit de sobte en tabú, tot i tenir una llarga i respectable història, reforçada per títols de revistes d'estudiosos i pels treballs dels campions de la igualtat racial. En lloc seu s'ha imposat *black* “color negre”, abans de ser ràpidament desbancada pel terme “afro-americà” (o per “africà-americà”, actualment més de moda). Els qui creiem que la glòria de la nostra nació residia en la seva capacitat d'englobar tots els nouvinguts sota una mateixa denominació d'americans ens sorprenen de veure que alguns dels nostres conciutadans insisteixin tant a denominar-se “americans amb guió”. No oblidem l'advertència perspicaç de Theodore Roosevelt que, l'any 1915, afirmava: “El millor camí per a conduir la nació a la seva perdició, de negar-li tota possibilitat de perpetuació d'ella mateixa, seria de permetre que es convertís en una confusió de nacionalitats enfrontades”. Si bé és cert que ens hem deslliurat de bastants dels mals del Vell Món –guerres religioses o lingüístiques; diferències hereditàries de classe, polítiques ideològiques–, alguns dels nostres conciutadans semblen decidits a convertir el nostre país en els Balcans d'Amèrica.

Ara bé, qui opta per fer servir paraules passades de moda n'ha de pagar les conseqüències. Si les diu un ciutadà o un diari, li costaran el qualificatiu de “sectari”; en el cas d'un polític significaran la seva mort. Pel que fa a les dones, cal ser ben escrupolós: *Ms* (pronunciat “miz”; amb l'avantatge de no donar cap informació sobre la situació familiar de la interessada) és preferible, i de molt, a *Mrs* o *Miss* (“senyora” o “senyoreta”). Quins són els cognoms i el nom de la nostra primera dama? Aquesta qüestió, que abans passava desapercebuda a la premsa, s'ha convertit en objecte d'interès nacional me-

nor, des que la dona del president és anomenada Hillary Rodham Clinton. "Invident" i "acústicament dèbil" són eufemismes obligats en lloc de termes fins ara tan familiars com "cec" i "sord", de la mateixa manera que "minusvàlid" ha substituït termes ara totalment tabú com "esguerrat" o "subnormal". "Homosexual", mot clarament descriptiu, ha estat eliminat en favor de *gay* (imposat per primer cop, en aquesta nova acceptió, cap al 1935), paraula que ha perdut la seva meravellosa significació poètica; en canvi, s'ha potenciat el neologisme "homofòbic". Als Estats Units ja no hi ha vells que valguin; només hi ha *seniors*. Pot resultar sorprenent per als nostres amics de l'estranger, saber que ja no hi ha americans "ignorants", sinó tan sols gent "culturalment desheretada" o "desafavorida". Els indis d'Amèrica ja no són indis, sinó "americans nadius", expressió que pot resultar implícitament feridora a tots els qui, sense ser indis, hem nascut en aquest país. I si abans els alumnes dits *exceptional* eren els més brillants, avui ho són els que es distingeixen per llurs handicaps.

Políticament correcte. L'any 1990, el Smith College Office of Student Affairs va definir *ableism* així: "opressió soferta per la gent diversament competent pels qui ho són temporalment". El *lookism* és el pecat consistent a jutjar els altres per llur aparença física: "El fet de creure que l'aspecte revela el valor d'una persona; l'elaboració d'un model de bellesa-sedució; l'opressió mitjançant estereotips i generalitzacions aplicades als qui no responen a aquest model, però també als que hi responen". Els individus baixets es troben senzillament "en situació d'inferioritat vertical". I per a no ferir les susceptibilitats femenines, no caldria dir-ne

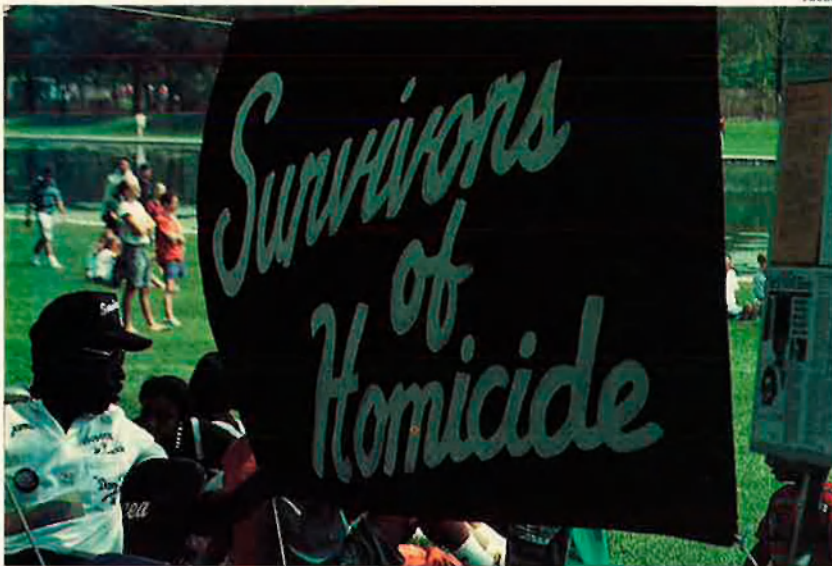
“Els indis d'Amèrica ja no són indis, sinó ‘americans nadius’, mentre que els negres han passat a ser ‘afro-americans’.”

"ovularis", dels grups d'estudi universitaris, atany tan respectables, que encara anomenem "seminaris"? L'ortografia també ha de ser més sensible. És que no m'han retret obertament que parlés "d'humanitat" i de "gènere humà"? Ni m'hagin aconsellat que canviés *woman* per *womin* per tal d'evitar la inclusió infamant del referent masculí?

Els efectes de la nostra consciència americana novament sensibilitzada sobre els nostres criteris estètics i culturals —encara que siguin difícils de mesurar— s'han convertit ells mateixos en una qüestió delicada. Però certament han estat considerables. La Repatriation Office (1991) del nostre Museu Nacional d'Història Natural, un dels principals centres d'etnografia i d'antropologia ameríndies, ha dispersat les seves col·leccions índies (restes humanes, objectes funeraris i sagrats) i ha restituit unes dues mil objectes a diversos grups. Així ha distribuït més de set-cents peces als pobles índies de Larsen Bay (Alaska); les restes han estat embolcallades i enterrades de bell nou per "respecte" als propietaris anònims.

Allò que Bertrand Russell en deia, no sense sarcasme, la "virtut superior de l'oprimit" no ha deixat d'influir els nostres judicis hipersensibles sobre les obres d'art i la literatura de tots els membres de grups antigament oprimits. Les escoles i les universitats americanes creuen que actuen d'acord amb llur generosa vocació pedagògica rebaixant el nivell per afavorir els qui abans eren desfavorits. Aquesta pràctica, que no sempre es confessa públicament, rep algunes crítiques, però sols quan tendeix a institucionalitzar-se amb mesures antidiscriminatòries (*affirmative action*) i amb quotes preferencials. Aquests últims decennis, als Estats Units, hem instaurat tàcitament una escala de nivells mòbil

per oferir possibilitats a aquells qui, per una raó o una altra, havien patit privacions en el passat. La cultura americana no està pas tan amenaçada per la selecció establerta en funció de criteris diversos com per la pretensió d'uns criteris invariables o inexistents. El perill més greu és la condescència envers els desfavorits, l'ofensa que els fem quan els deixem entendre que esperem menys d'ells i que ells també han d'esperar menys de si mateixos.

Amb l'adveniment d'aquesta consciència "hipertrofiada", la nostra política, tradicionalment fundada en la regla de la majoria, perilla de ser qüestionada. Les nostres institucions recorden curiosament aquella llegendaria constitució polonesa que atorgava a un sol príncep el dret de vet sobre qualsevol llei. Correm el perill de convertir-nos en una nació de minories, més que no pas de majories. Tant més que la noció de minoria és cada cop més indefinida i incomprendible. Les dones, tot i ser majoria en la nostra societat, han accedit a la dignitat i a l'estatus de minoria, essent així que —aneu a saber per què— els jueus no sembla que hagin obtingut aquest privilegi!

El nostre sistema constitucional —que sortosament és bastant complex en l'adopció de noves lleis— dona llibertat d'acció als representants de les minories, beneficiàries d'aquest ressorgiment de la consciència, perquè puguin obstaculitzar qualsevol llei que ells considerin desfavorable. Efectivament, la primera persona nomenada pel president Clinton per al càrrec d'adjunt per als drets cívics del ministre de Justícia, va evocar seriosament la possibilitat "d'atorgar als negres, com a minoria, un dret de vet sobre els textos que afectessin qüestions considerades vitals per a ells".

Per una cruel ironia, en aquesta societat que gaudeix d'un alt grau de consciència, tal com ha demostrat la història recent del nostre país, allò que reclamen els grups suara oprimits no és pas

“El perill més greu de la cultura americana és la condescència envers els desfavorits.”

la integració dins la comunitat, sinó més poder. I el poder no coneix límits. Quan exigeixen de ser indemnitzats per les discriminacions passades, no demanen pas de ser admesos lliurement i plenament dins la comunitat, bo i acceptant-ne les regles de la competència, sinó privilegis per tal de prevenir una opressió futura. La igualtat d'oportunitats no és suficient per a ells.

La fi de les promeses. I, tanmateix, la igualtat d'oportunitats era precisament allò que Amèrica prometia als refugiats del Vell Món. Amèrica era l'oportunitat de tornar a començar de zero, de refer la vida, lluny dels cementiris ancestrals, de les terres familiars, dels drets feudals, dels entrebancs corporativistes. Lluny, també, de les velles baralles de sostre baix i del provincianisme lingüístic. Però una nació torturada per la seva consciència no es preocupa gaire del demà. Té por que el futur passi comptes amb el passat, i no s'hi arrisca. Una nació com aquesta vol protegir els seus aviciats, els desfavorits, del fracàs. I només pot fer-ho evitant que s'arrisquin.

Però el nostre continent és, per excel·lència, el continent de les incerteses. L'esperança de l'individu no se sustentava només en la comunitat, sinó també en la voluntat de desafiar la competència, de renunciar a la venjança, de deixar de fer valer els propis privilegis i de demanar una indemnització pels sofriments ancestrals. No alliberar el passat, hauria significat convertir en impossible la vida en societat al Nou Món. La igualtat americana no podia esborrar la història, ni tampoc ho pretenia. Només volia obrir les portes del futur.

Daniel Boorstin

Traducció: **Anna Escoda**

